

ארבעה ישובים בלבד, ורק אחד מהם, כירי
נית שעל גבול הלבנון, קיים ועומד. הסוס
נגמר מהר מאוד, ובשקט.

אבל כבר בראשית 1964 ידע רענן וייץ
להכריז כי: "הקרן הקיימת עוסקת כבר
עתה בפריצת דרכים ובהכשרת הקרקע ל-
ישובים שיוקמו, וכבר בשנה הבאה היטע
מחלקת ההתיישבות את המטעים הראשוני
נים של הישובים הללו בגליל".

בכל בתי-הספר במדינה לומדים הילדים
מזה שנה, כי הקרן הקיימת בונה חמישה
ישובים בחבל בירניה, שני ישובים בחבל
הרחוץ, וישוב אחד בגוש יודפת.

במפת המדינה התלויה בפינת הק"ל
בכל כיתה וכיתה, מצויינים החבלים הללו
בעיגולים לבנים גדולים ומרשימים. גם חבל
הבשור ז"ל נצרך בכל זאת בצרור החיים,
לפחות באוצר ידיעותיהם של ילדי בתי-
הספר. לכשיגדלו — יחפשו לשוא את
זכרונות ילדותם.

לא רק תקציבה ומנגנונה של מחלקת ה-
התיישבות מנופחים — גם היומרות וה-
גאוה שלה מנופחים.

רוח גדולה (לא) באה

ר התיישבות סרק ובדבריי סרק אלה מצ-
דיקה מחלקת ההתיישבות את קיומה.
מעצב לראות ולשמוע כיצד ראשי המהל-
קה משוכנעים בכל הרצינות שהם עושים
מעשים גדולים וחשובים, כפי שכל אנשי
הסוכנות משוכנעים שהם בונים את הארץ,
וכי ממשלת ישראל מפריעה להם.

בכלל קיימת עדיין בהנהלת הסוכנות ה-
הרגשה, אשר 18 שנות קיום המדינה לא
גברו עליה, כי חברי ההנהלה הם מיניסי-
טרים. ראשי המחלקות בסוכנות מתנהלים
כשרים לכל דבר. יש להם לשכות, דוברים,
סגנים, מנכ"לים, מכונניות עם נהגים, יחס
מתכנסים לשיבותיהם וישובים בהן כמעט
באותה פוזה בה עושים זאת שררה-ממשלה.
כל מחלקה מוציאה סכומים נכבדים מאוד
על הסברה, שנועדה לפאר ולרומם את פעו-
לותיה ואת המיניסטר שלה. גם מחלקת
ההתיישבות נוהגת כך, וכל עיתונאי בארץ
מכיר את ערימות הנייר המגיעות למערה
כות, ואת מסיבות העיתונאים הנערכות בי-
סוכנות, אשר בעקבותיהן מתפרסמות לעי-
תים שורה או שתיים באיזה עמוד פנימי,
בסיגנון: "בין שאר דבריו אמר מנהל מח-
לקה זו או אחרת, כי יש להפיה רוח חד-
שה במיפרי החלוציות".

2000 עובדים מיותרים, גם אם ינשפו
במלוא פיהם, כולם בכיוון אחד — לא יצ-
ליחו להפיה רוח חלוצית קלה או חרישית.

על הבריקאדות

ר ל פקיד בכיר במשרד-החקלאות מ-
שוכנע שאפשר לחסל את מחלקת ה-
התיישבות מבלי לגרום שום נזק להתייש-
בות. שמו של רענן וייץ מעלה חיוך קל
על פניהם. הביזבוז וחוסר היעילות של ה-
מחלקה גם הם אינם סוד. למה, אם כן,
ממשיכה מחלקת ההתיישבות להתקיים?

התשובה ברורה: מחלקת ההתיישבות היתה קרשה-קפיצה של לוי אשכול. כל אנשיה
נאמנים לו, והמחלקה הגישה לו סיוע חיוני בימי הפילוג במפא"י ובבחירות.

בימי השתורם ביותר של אשכול, כשישב בכיסאו של בן-גוריון, והיה מוקף באנשי
בן-גוריון גלויים ומוסחים, כשבלישכתו האזינו לשיחותיו בטלפון, וכאשר לא היה ברור
לו עוד על מי מותר לו לסמוך — העביר אשכול את שיחותיו הסודיות דרך מחלקת
ההתיישבות.

לפני ההצבעות המכריעות במזכירות מפא"י, כשהיה צורך ללחוץ על אנשים שיצביעו
כפי שצריך, גויסה ההשפעה התקציבית של מחלקת ההתיישבות, כדי לשכנע את נציגי
ההתיישבות הצעירה לתמוך באשכול. כי אם אומנם ניטלו מן המחלקה להתיישבות כל
תפקידיה, הרי נותרה עויין בידה השפעה רבה, משום שהיא המחלקה את כספי הממשלה
בין הישובים, והיא הנותנת להתיישבות הצעירה הלוואות והקצבות.

אחד האנשים שסיכנו את מעמדו של אשכול, ערב הפילוג במפא"י, היה מזכיר תנועת
המריטבים, עוזי פינרמן. הוא שהביא אז, בהצעת "פשרה", להתפטרותו הדרמטית של אשכול.
מחלקת ההתיישבות נחלצה שוב לעזרה. מושבים צעירים הבינו מהר את הרמזים התקצי-
ביים והעדינים, והחלו להסתניג מפינרמן. כך הצליח אשכול לנטרל את מזכיר תנועת
המושבים רבי-ההשפעה, שלא הצטרף לרפ"י מחשש פילוג בתנועתו.

היה זה רענן וייץ שאמר באתם הימים: "אני מוכן לצאת עם רובה ביד ולהילחם על
הבריקאדות למען אשכול". הוא לא עלה על בריקאדות, כי המאבק הוכרע בעזרת נייר
ועיפרון, שרשם סכומים תקציביים.

כניש אחרי הבחירות

ר גם בבחירות לכנסת עבודה מחלקת ההתיישבות בשירות אשכול. כל מרויך כפרי,
כל מרכז-חבל וכל מנהל-מחוז תרמו את חלקם למאמץ המשותף, העקשני והעל. עזרו
עליהם מנהלי אירגוני הקניונים האזוריים של המושבים.

אירגוני-קנינות אלה הם, כביכול, נציגים של המתיישבים עצמם. אבל מנהלי האירגונים
חולשים על כל הקנינות והמכירות של המושבים שבאזורם. על האשראי הדרוש כאוויר
לנשימה, על האספקה ועל הקצבות. כמו נציגי-ציבור רבים אחרים בארץ, השתלטו גם
אלה על ציבורם, והפכו פיאודלים אזוריים בחסות מחלקת ההתיישבות.

אולם הישיבות של הסוכנות היהודית: כל אחד הוא מיניסטר

שניים מהם יושבים היום בכנסת מטעם מפא"י: משה סרדינס, יושב-ראש אירגון הקנינות
בצפון, ואהרון אוזן, יושב-ראש אירגון הקנינות בנגב.
בבחירות להסתדרות זכתה רפ"י ברוב ביד ישובים צעירים, ואילו בבחירות לכנסת ירד
מספרם ל-12. מה עשתה מחלקת ההתיישבות באותו חודש וחצי, שהפריד בין בחירות
לבחירות?

יוסף גבעולי, למשל, מנהל מחוז הצפון של מחלקת ההתיישבות, ריכז עבור מפא"י את
הבחירות בחבל תענך, הנתון למרותו. הוא עזר בכך למשה סרדינס, ומשקלם בידה,
במושבים הצעירים, הוא רציני ביותר.

במושג גאולים, למשל, לא היה כביש, ומשה סרדינס הביטח כביש לאחר הבחירות. כבי
שיום בהתיישבות הצעירה הם בביצועה של מחלקת ההתיישבות. אלה הן, כמובן, דוגמות
קטנות, אבל אופייניות.

במחלקת ההתיישבות קוראים לזה "שמירה על ההומוגניות של המושבים, כדי למנוע את
התפוררותם ההברתית". תשעה מכל עשרה עובדים במחלקה רואים בשמירה זו תפקיד
חשוב, מלבד תפקידם המוגדר — שבו, כאמור, אין להם הרבה מה לעשות.
קוראים לזה גם "יצירת מנהיגות מקומית בקרב המתיישבים", ומוקדשים לשם כך סכומי
מים בתקציב מחלקת ההרכה.

יש ב-420 הישובים, הנמצאים בטיפול מחלקת ההתיישבות, כ-60,000 בעלי זכות בחירה,
כלומר, שישה חברי-כנסת. כמות שכזו מצדיקה, בעיני קובעי התקציבים במדינה, את החז
זקתם של 2000 פקידים מיותרים. שהם ביזבוז של 18 מיליון לירות בשנה, מתוך תקציב
כולל של 64 מיליון ל"י של המחלקה כולה. גם ביזבוז הרבה יותר נורא — הביזבוז
שבחוסר היעילות של מחלקת ההתיישבות, שבגללו הלכו כבר מאות מיליונים לאיבוד —
מוצדק מאותה סיבה.

בישובים החקלאיים הערביים משתמשים לשם-כך במנגנון המימשל הצבאי, כי חבל
לבנון לשם כך גם תקציבים. זוהי סיבה נוספת לקיומה של מחלקת ההתיישבות, כי בהיותה
שייכת לסוכנות היהודית, ממילא אין היא עוסקת בערבים. אילו עסק משרד-החקלאות
בחלוקת הסיוע לישובים החקלאיים, עלולים היו חברי-הכנסת הערביים של מפא"י לדרוש
את חלקם. אבל אין חברים ערביים בסוכנות היהודית.

מחלקת ההתיישבות היא המחלקה הגדולה והחשובה ביותר בסוכנות.
תקציבה מהווה רבע מתקציב הפעולות של הסוכנות. עם חיפולה, אם
שר יהיה להסל עוד אנשים רבים בסוכנות, הקיימים רק בזכותה. אבל
גם יתר מחלקות הסוכנות קיימות מאותן סיבות עצמן. המצדיקות את
קיומה של מחלקת ההתיישבות של הסוכנות. על כך ברשימה הבאה.